

:

Nr 85.

Av herr **Palmstierna**, med förslag till lag om ändrad lydelse av 10 § i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om härads-
ting m. m.

Såsom en av de viktigaste administrativa nyheterna inom stadslivets område under senare år måste utan tvivel den raska ökningen av antalet städer under landsrätt anses. Till de tvenne städer av denna typ, som funnos vid tiden för kommunalförordningarnas utfärdande (Borgholm, Haparanda), har under senare år kommit Tidaholm (1910), Arvika (1911), Huskvarna (1911), Eslöv (1911), Hässleholm (1914), Nässjö (1914) samt Djursholm (1914), varjämte även Trollhättan erhållit, men ännu ej trätt i utövning av dylika stadsrättigheter. I kommunalt hänseende äro dessa samhällen organiserade i full överensstämmelse med stadgandena i förordningen om kommunalstyrelse i stad, varvid dock magistratens uppgifter övertagits av en särskild stadsstyrelse, bestående av en av Konungens befallningshavande förordnad ordförande samt tvenne av stadsfullmäktige valda ledamöter. I administrativt och judiciellt hänseende äro däremot de s. k. fögderistäderna att betrakta som landsbygd. Rättsskipningen samt utsökningsväsen, kronouppbörd och övriga administrativa göromål handhavas av samma myndigheter som i en landskommun.

Orsaken till att Kungl. Maj:t på senare år föredragit denna anordning framför att bevilja vidkommande städer egen jurisdiktion, är uppenbarligen att söka i den förestående processreformen. I utlåtande rörande Trollhättans och Nässjö framställningar om egen jurisdiktion har processkommissionens ledare, f. justitierådet Hellner, såsom sin åsikt uttalat, att vid en blivande reform domstolarna i första instans böra organiseras utan åtskillnad mellan stad och land. De nya domstolarna borde ej taga

någon befattning med de göromål, som för närvarande åligga städernas magistrater dels såsom statens, dels såsom kommunens organ, och i allmänhet betecknades en fullständig skilsmässa mellan förvaltning och rättskipning som en huvuduppgift för rättegångsreformen. Med hänsyn till dessa grundprinciper för processväsendets omordnande, vilkas berättigande för övrigt torde vara allmänt erkända, skulle det tydligen vara oriktigt att skapa nya stadsdomstolar av samma typ som de äldre, då olägenheterna i det nuvarande systemet härigenom endast skulle ökas, på samma gång som den förestående avvecklingen av städernas domstolsväsen onödigtvis komplicerades.

För de vanligen hastigt växande städer, om vilka här är fråga, medför emellertid denna organisation icke obetydliga olägenheter, särskilt med avseende å rättsskipningen. Enligt förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting skall i domsaga, som utgör ett tingslag — samtliga under de senare åren tillkomna fögderistäder tillhöra dylika domsagor — hållas tio allmänna tingssammanträden och som regel två slutsammanträden årligen. I jämförelse med förhållandena i stad med egen jurisdiktion är rättsskipningen sålunda i fögderistäderna betydligt långsammare. Olägenheterna härav göra sig naturligtvis särskilt kännbara i fråga om lagfarts- och inteckningsärenden samt ordningsmål, vilka av naturliga skäl äro vanligare i stad än på landsbygden. Härtill kommer, att häradsrätten icke är behörig att handlägga växelmål, för vilka vederbörande parter måste söka närmaste stadsdomstol. Slutligen måste allmänheten, där domhavandens kansli icke är beläget i staden, underkasta sig åtskilligt mera besvär än i en stad med rådstuvurätt.

Dessa olägenheter äro, såsom särskilt i Trollhättans och Nässjö ansökningar framhållits, i större samhällen nog så kännbara och torde vara den förnämsta orsaken till att bland de mindre städerna icke några allmänna sympatier förspörjas för en övergång till den enklare och billigare organisationstyp, som fögderistäderna representera. En dylik utveckling skulle eljest vara att förorda såväl ur det allmännas som ur städernas egen synpunkt.

Det är klart, att i sammanhang med processreformen de särskilda stadsdomstolarnas avskaffande kan komma att ge upphov till en tämligen invecklad avräkning mellan stadskommunerna och staten, liksom ock till ersättningsanspråk från särskilda tjänsteinnehavares sida, och att reformens genomförande därför skulle i hög grad underlättas, om städerna redan i förväg, exempelvis vid vederbörande befattningshavares avgång, avsåde sig

den egna jurisdiktionen och lades under landsrätt. En sådan förändring är särskilt att förorda i fråga om de mindre städerna, vilkas invånarantal icke skulle åstadkomma några större förändringar av angränsande tingslags storlek med ty åtföljande förskjutningar inom den judiciella indelningen. För städerna själva medför den egna jurisdiktionens upphävande framför allt en icke oväsentlig besparing, då kostnaderna för upprätthållandet av eget domstolsväsen i mindre stadssamhällen ofta innebär en avsevärd belastning av deras ändock ofta nog så svaga ekonomi. Jag hänvisar i detta hänseende till den tablå, vilken såsom bilaga fogats till denna motion.

Det synes mig uppenbart, att de olägenheter, som, på sätt ovan sagts, äro förenade med rättsskipningen i fögderistäderna, ganska lätt kunna undanröjas genom vissa mindre förändringar i 1872 års förut anförda tingsförordning samt genom ändring av bestämmelserna om växelforum. I detta hänseende har nedan anförda förslag blivit uppgjort och till närmare motivering av detsamma får jag anföra följande.

Vad angår olägenheterna för fögderistäderna därav, att växel mål icke kunna instämmas till domstolen i orten, enär endast rådhusrätt för dem är behörigt forum, synas mig alla parter intressen bäst tillgodoses därigenom, att valfrihet för kåranden införes, så att denne äger instämma målet antingen till den rådhusrätt, som hittills varit behörig, eller ock till häradsrätten i orten, om kåranden finner detta med sin fördel förenligt. I enlighet härmed är förslaget till lag om ändrad lydelse av 5 § 1 mom. i kungl. förordningen den 7 maj 1880 om nya växellagens införande m. m. avfattat. Denna bestämmelse bliver genom hänvisningen i 15 § av checklagen den 24 mars 1898 tillämplig även i fråga om mål angående återgångsfordran på grund av check.

Vad härefter angår tingsordningen, framhöll justitierådet Hellner i sitt ovanberörda utlåtande, att det behov, som kunde förefinnas i Trollhättan och Nässjö av att få lagfarter och inteckningar handlagda vid ett större antal tillfällen, än som för närvarande är möjligt, kunde avhjälpas genom anordnade av ett antal särskilda s. k. inskrivningsting. I detta avseende erinrade herr Hellner därom, att vid underdånig föredragning den 29 september 1911 av Trollhättans första begäran om egen jurisdiktion dåvarande chefen för justitiedepartementet — statsrådet Albert Petersson — angivit en ändrad anordning med tingssammanträdena såsom en möjlig utväg, som vore att föredraga framför upprättande av en ny domstol. Vidare erinrade herr Hellner om det av lagberedningen i dess förslag till jordabalk II framlagda förslag till lag om inskrivningsting. Vis-

serligen avsåge detta lagförslag blott domsaga, bestående av mera än ett tingslag, men något principiellt hinder mot utsträckande av en sådan lags tillämplighet till alla domsagor, därest behov härav skulle förefinnas, ansåg herr Hellner ej föreligga.

Inrättas dylika särskilda inskrivningsting, torde å dem lämpligen kunna handläggas jämväl växel mål — sedan häradsrätt gjorts behörig för dessa — samt mål angående polisförseelser. Ett närmare angivande av vad som till polismål är att hänföra torde böra ankomma på Kungl. Maj:t i analogi med vad som gäller i stad med särskild polisdomstol. Slutligen synes det böra stå Kungl. Maj:t öppet att till sådant särskilt sammanträde förlägga även andra mål och ärenden, som Kungl. Maj:t kan finna härtill lämpa sig, exempelvis även andra småprotokollsärenden än de ovan nämnda.

Lagberedningen föreslog, att å inskrivningsting rätten skall vara domför, ändå att ej mera än tre av nämnden vore i rätten närvarande. Likaväl som rådhusrätt är domför med borgmästare och två illitterata rådmän, synes mig nämndemännens antal å sådant särskilt sammanträde, varom nu är fråga, kunna sättas till två. Det är nämligen av vikt, att domstolens lekmän icke betungas med tjänstgöring i vidsträcktare omfattning än som är nödvändigt.

De nu förordade bestämmelserna hava införts i ett andra stycke av 10 §. De skulle särskilt kunna komma till användning i sådana fall, då i domsaga finnes blott ett tingslag med tingsställe i en relativt betydande stad, hörande under domsagan. Sålunda skulle exempelvis i Trollhättan kunna jämte de tio allmänna sammanträdena anordnas lika många särskilda sammanträden för ovannämnda brådskande mål och ärenden. Hinder borde icke möta att i fall av behov förlägga något eller några dylika sammanträden även till tiden mellan vårtingets avslutande och hösttingets början.

I likhet med lagberedningen föreslår jag vidare, att sammanträde av ifrågavarande art må kunna hållas även å annan ort än tingsstället enligt Kungl. Maj:ts bestämmande. Ett stadgande härom skulle särskilt kunna få betydelse i sådana fall, då staden icke utgör tingsställe, såsom förhållandet är t. ex. med Nässjö. Genom förläggandet av de särskilda sammanträdena till staden i fråga skulle möjlighet för densamma öppnas att erhålla flertalet av stadens mål och ärenden handlagda på platsen.

I den nuvarande avfattningen av 10 §, motsvarande första stycket i förslaget, har blott gjorts den ändring, att bestämmelsen om ett maximum antal tingsammansammanträden (tio om året) borttagits, varigenom möjlighet

öppnats för Kungl. Maj:t att i särskilda fall förordna om sammanträdens hållande till större antal. Naturligtvis behöver man icke befara, att Kungl. Maj:t skulle på något sätt missbruka den makt att ordna med tingen, som sålunda gäves honom. En bestämmelse i lagen rörande det antal ting, som högst får hållas i någon domsaga, synes därför helt och hållet överflödig. De normala fallen äro ju reglerade i 2 och 3 §§, från vilka Kungl. Maj:t givetvis icke skulle avvika utan giltig orsak och med tillbörligt hänsynstagande till vad som skäligen kan påläggas såväl domare som nämnd i fråga om tjänstgöringsskyldighet.

Den sålunda föreslagna lagändringen kan tänkas utnyttjad på olika sätt. Särskilt skulle den kunna komma till användning i sådana fall, då en domsaga, som hittills bestått av två tingslag, sammansloges till ett, med bibehållande av två tingsställen och med ting varannan gång på vartdera tingsstället. Härvid skulle visserligen som regel vartdera tingslaget komma att behålla sina mål på sitt tingsställe, men i brådskande fall och särskilt för lagfarts- och in-teckningsärenden skulle möjlighet finnas till en skyndsammare handläggning. I dylika domsagor skulle nämnden icke komma att på minsta sätt betungas genom de tätare tingen. Enligt det sagda skulle lagändringen alltså särskilt komma sådana städer till godo, som falla inom domsagor, bestående av flera tingslag men ägnade att sammanslås till ett.

En åtgärd till förmån för fögderistäderna, vilken icke kräver lagändring, består däruti, att Kungl. Maj:t tillser, att där sådan stad lämpar sig till plats för domsagans kansli, kansliet ock bliver dit förlagt. I detta avseende har man anledning uttala sin tillfredsställelse däröver, att Kungl. Maj:t, i avbidan på att frågan om Trollhättans jurisdiktionsförhållanden bleve definitivt ordnade, i fullmakten för den nyutnämnda häradshövdingen i Flundre, Väne och Bjärke härads domsaga inryckt ett förbehåll, att han skulle vara pliktig underkasta sig de bestämmelser, som framdeles kunde varda meddelade om skyldighet för honom att bosätta sig i Trollhättan eller att där vara för allmänheten att träffa å bestämda tider. I brist på en lagstiftning om domsagas kansli torde detta vara allt, som för närvarande i detta avseende står att vinna. Det vore önskvärt, att förbehåll av angivet slag för framtiden städse bleve inryckt i de för häradshövdingarna utfärdade fullmakterna.

Det bör i detta sammanhang betonas, att avsikten med de föreslagna lagändringarna icke är att på minsta sätt prejudicera rättegångsreformen. I vilken riktning denna än kommer att gå, är det ju uppenbart, att åtgärder, som gå ut på att statsmakterna vid densamma genom-

förande skola stå så obundna som möjligt av hänsyn till lokala intressen, böra kunna accepteras av alla, oberoende av eventuella meningsskiftningar rörande den framtida reformens gestaltning.

Därest de sålunda föreslagna förändringarna vinna riksdagens och Kungl. Maj:ts bifall, synes icke endast för de redan bestående fögderistäderna omedelbart stora fördelar kunna vinnas, utan även, såsom förut anmärkts, övriga mindre städer i mån av vederbörande befattningshavares avgång utan några olägenheter kunna läggas under landsrätt. Huruvida och vilka särskilda åtgärder kunna vidtagas för att underlätta en utveckling i denna riktning, torde böra ankomma på vidare utredning. De spörsmål, som härvid kunna bli va föremål för prövning, äro emellertid ingalunda av den art, att de stå i närmare samband med och behöva uppehålla de ovan angivna författningsändringarna. Under alla förhållanden lærer det vara av stort värde, att Kungl. Maj:t, på sätt här föreslagits, erhåller friare händer att ordna rättsskipningen i nuvarande och blivande fögderistäder i större överensstämmelse med där föreliggande behov.

Den vidare utredningen torde särskilt böra avse spörsmålet om en praktisk och enhetlig ordning av den nuvarande magistratens kommunala och administrativa uppgifter. Magistratens befattning med kommunalförvaltningen inskränker sig i praxis numera huvudsakligen till en rent formell prövning av stadsfullmäktiges beslut, och dess befogenheter i detta hänseende hava i fögderistäderna oförändrade överlämnats åt den särskilt tillsatta stadsstyrelsen. Av den behandling, som frågan om kommunalförvaltningens omorganisation ägnats inom Svenska stadsförbundet, framgår emellertid, att den statliga prövningen av stadskommunernas beslut för närvarande icke kan anses tillfredsställande organiserad, och det synes mig klart, att vissa av de erinringar, som framställts emot magistraten såsom utövare av statens prövningsrätt, med ökad styrka drabba den särskilda stadsstyrelsen, bland vars ledamöter icke den juridiska sakkunskapen behöver vara företrädd.* Å andra sidan torde särskilt i något större städer med mera besvärliga förvaltningsuppgifter onekligen behov förefinnas av en juridiskt bildad stadstjänsteman. Denna synpunkt har med skärpa framhållits av Trollhättans kommun i dess ansökan om stadsrättigheter med egen jurisdiktion. Av processkommissionens ledare invändes emellertid i utlåtandet häröver, att intet hinder mötte för en sådan tjänstemans anställande, utan att därför magistrat inrättades i staden. Denna fråga bör emellertid regleras enhetligt samt med hänsyn till det

---

*Se Svenska Stadsförbundets skriftserie 2 och 5 samt Protokoll vid Stadsförbundets första ordinarie kongress i Göteborg 1911.

nyss angivna behovet av en förändrad ordning för den statliga prövningen av de kommunala besluten. I samband härmed, men likaså oberoende av förut föreslagna förändringar av 1872 års tingsförordning och av förordningen om växellagens införande, torde jämnväl böra utredas, huru utsökningsväsen och kronouppbörd och övriga magistraten åliggande administrativa bestyr lämpligen böra ordnas i städer under landsrätt.

På grund av vad sålunda anförts, får jag vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte för sin del antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 10 § i kungl. förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting samt till lag om ändrad lydelse av 5 § 1 mom. i kungl. förordningen den 7 maj 1880 om nya växelagens införande,

samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under överbäggande, huruvida samt eventuellt vilka åtgärder som böra vidtagas för städers förläggande under landsrätt, samt på vad sätt härvid de kommunala och administrativa uppgifter, som åligga den nuvarande magistraten, lämpligen böra tillgodoses.

Stockholm den 25 januari 1915.

Erik Palmstierna.

Förslag till lag

om ändrad lydelse av 10 § i kungl. förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting.

Härigenom förordnas, att 10 § i kungl. förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting skall erhålla följande ändrade lydelse.

§ 10.

Prövar Konungen att, med hänsyn till särskilda förhållanden, något av de tingslag, som här förut blivit omförmälda, må undantagas från tillämpningen av ovan meddelade stadganden, eller att i sådant tingslag allmänna sammanträden må hållas till större antal och å andra dagar än ovan sagts, gånge som särskilt förordnat varder.

På Konungen ankomme ock att förordna, att i tingslag, som nu är sagt, skola hållas särskilda sammanträden för handläggning av vissa slag av mål och ärenden, som av Konungen bestämmas, såsom polismål, växel-mål samt de i lagfarts-, intecknings- och tomträttsprotokollen upptagna ärenden. Sådant sammanträde må hållas å annan ort än tingsstället, om Konungen giver lov därtill. Rätten vare domför, ändå att ej mer än två av nämnden äro i rätten närvarande.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1916.

Förslag till lag

om ändrad lydelse av 5 § 1 mom. i kungl. förordningen den 7 maj 1880 om nya växellagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall.

Härigenom förordnas, att 5 § 1 mom. i kungl. förordningen om nya växellagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880 skall erhålla följande ändrade lydelse.

1. *Växelmål äge käranden, efter eget val, instämma antingen till*

domstolen i den ort, där svaranden bor eller anträffas, eller ock, om svaranden bor eller anträffas på landet, till rådstuvurätten i närmaste stad därintill.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1916.

Bil.

De mindre städernas utgifter för magistrat och rådhusrätt år 1911.

(Enligt statistiska centralbyråns berättelse angående kommunernas finanser).

St a d.	Folkmängd 1911.	Utgifter för magistrat och rådhusrätt. Kronor.	St a d.	Folkmängd 1911.	Utgifter för magistrat och rådhusrätt. Kronor.
Umeå	5,939	4,933	Piteå.....	2,560	5,500
Skara	5,719	4,817	Ulricehamn.....	2,324	2,440
Eksjö	5,332	5,667	Hjo	2,293	3,100
Enköping	5,219	10,918	Simrishamn.....	2,176	6,933
Alingsås.....	5,152	4,500	Nora.....	2,105	5,613
Arboga	5,070	12,227	Askersund	2,076	3,114
Arvika.....	5,024	—	Söderköping ...	2,047	6,200
Köping	5,006	15,825	Laholm	1,952	5,637
Falköping.....	4,958	4,500	Marstrand.....	1,878	7,802
Mariestad	4,710	8,267	Torshälla	1,835	4,511
Tidaholm	4,608	—	Kungälv.....	1,714	5,910
Falkenberg	4,521	7,000	Vaxholm	1,685	5,638
Filipstad	4,486	5,720	Skellefteå	1,524	5,992
Lysekil	4,365	10,819	Haparanda	1,442	—
Åmål	4,345	4,000	Mariefred	1,372	1,990
Ängelholm	4,145	6,438	Skänninge.....	1,327	3,568
Norrtälje	3,871	4,195	Gränna	1,202	2,928
Örnsköldsvik ...	3,826	6,417	Öregrund	1,178	2,250
Ronneby	3,503	4,578	Kungsbacka.....	1,150	3,660
Strängnäs.....	3,084	4,235	Borgholm	1,145	—
Sölvesborg	3,067	4,900	Säter.....	1,128	4,199
Strömstad	2,955	2,857	Trosa	983	4,233
Lindesberg	2,858	4,537	Östhammar	837	2,203
Motala.....	2,827	4,400	Sigtuna	659	3,132
Hedemora.....	2,784	4,836	Skanör.....	653	2,831
Vimmerby	2,701	2,628	Falsterbo	383	
Vadstena	2,591	4,700			